

‘Hier wordt elke spijker vastgelegd ...’

De Paauw in Nauerna

De herbouw van molen De Paauw biedt een unieke kans om een verloren gegaan complex van opstallen en molen te herstellen. Tevens wordt elke stap in het bouwproces vastgelegd om een nieuw archief van vakkennis op te bouwen.

door Wikje van Ritbergen

Bij de reconstructie van molen De Paauw in Nauerna wordt niets aan het toeval overgelaten. Dat blijkt direct uit een gesprek met molenbouwer Bart Nieuwenhuijs. Hij heeft een enorme vakkennis en de behoefte om die uit te breiden en over te dragen aan anderen. Dat is extra belangrijk geworden sinds eind vorige eeuw het vak molenbouwer bijna was uitgestorven, terwijl de behoefte aan goede vaklui juist groeide door de toegenomen belangstelling voor deze voorlopers van gemalen en fabrieken. Daardoor werden steeds meer molens gerestaureerd of herbouwd, onder meer door de vereniging De Zaanse Molen, en gelukkig leidde dat ook weer tot een nieuwe generatie molenmakers.

VAKKENNIS KWAM EN KOMT UIT DE PRAKTIJK

Het is jammer dat er in het verleden zo weinig werd vastgelegd; de vakkennis werd geleerd in de praktijk tot de leerling de vele honderden onderdelen van een molen kende, die per type en functie van een molen weer heel verschillend zijn. Maar zonder bronnen die je kunt naslaan, verdwijnt het vakmanschap als de beoefenaars ervan uitsterven. Bart vindt het dan ook uitermate belangrijk dat alles klopt en dat het hele bouwproces wordt vastgelegd op foto's en film. 'Dingen vastleggen is goud waard', stelt hij. Terwijl hij en zijn medewerkers aan het werk zijn, wordt door hen aan de cameraman commentaar gegeven bij wat ze doen en waarom. Dat maakt volgens hem soms wel eens een knullige indruk, maar daardoor is het hele bouwproces voor leken veel beter te begrijpen. Naast de film komt er ook een boekje over de herbouw van De Paauw met daarin veel foto's. Een oud vak beheersen staat overigens het gebruik van moderne media niet in de weg. Bart gebruikt tijdens het interview voortdurend zijn laptop om iets te illustreren en hij noemt internet een geweldige mogelijkheid om van alles uit te zoeken. Foto's van zijn houtbouwprojecten zijn dan ook voor iedereen te vinden op zijn website en bij YouTube via Otterdvd.

EEN OUDE ROT SCHUUR

In *Zaans Erfgoed* nummer 28, (voorjaar 2009, p. 26-28), werd al eerder over voormalige oliemolen De Paauw gesproken. Onze vereniging zette zich toen samen met de molenvereniging in voor het behoud van wat 'een oude rot schuur' werd genoemd, waar alleen houtgekken nog heil in zagen. Daardoor kwam de schuur met inpandige blokmaalderswoning op de monu-

mentenlijst terecht en werd gerestaureerd. 'Maar..', zoals Bart zegt: 'Toen we daarmee bezig waren, ging het jeuken, want waarom niet ook een molen erbij gebouwd?' Nadat er een bouwvergunning was, kwam ook het benodigde geld er, o.a. uit het bedrag dat NV Afvalzorg beschikbaar stelde ten behoeve van de buurtschap Nauerna als compensatie voor de overlast van de nabij gelegen vuilstort.

ZOEKTOCHT NAAR EEN PASSENDE MOLENROMP

Bart ging op zoek naar een geschikte molenromp waarmee zonder al te veel kosten toch een molen kon worden gebouwd en vond die bij Lohne in Duitsland. Het enige nadeel was dat deze van eikenhout was, een voor Zaanse molenrompen ongebruikelijk materiaal. In de Zaanstreek werd voor huizen en molens grenenhout gebruikt, dat meekwam met de vloten van eikenhouten balken, bestemd voor de scheepsbouw. Het grenenhout werd daarbij als drager toegepast en in oude panden kom je vaak op vreemde plaatsen de zogenoemde 'wisgaten' tegen, waar eerder de verbindingen van wilgenteen of touw doorheen liepen. Het bestuur van de Stichting Zaanse Pakhuizen, eigenares van De Paauw, vond dit toch een te grote concessie en Bart heeft die romp nu in delen opgeslagen 'voor een andere keer'. Hij was heel blij dat de stichting na jaren onderhandelen de grenen romp van de gedemonteerde korenmolen De Haan in Benningbroek kon overnemen. Deze achttiende-eeuwse molen was ook al een hergebruikte molen. Bart is nog bezig met onderzoek en bestudering van oude archiefstukken en vermoedt dat hij oorspronkelijk als houtzaagmolen tot 1848 in Amsterdam Sloterdijk stond. Daarvan zijn wel de bouwtekeningen bewaard gebleven! Dendrologisch onderzoek naar ouderdom en herkomst van het hout kan dit straks bewijzen.

HERBESTEMMING

Nu kon in nauw overleg met de Stichting Zaanse Pakhuizen, de Zaanse molenvereniging, een molenadviesbureau en enthousiast geworden omwonenden gesproken worden over een herbestemming van de molen. Een oliemolen zoals De Paauw was geweest, was gezien de ruimte in de romp niet haalbaar. Datzelfde gold voor het futuristische idee van elektriciteitsopwekking en een korenmolen is in de Zaanstreek niet erg logisch. Besloten werd tot een hennepklopper; hennep is een

vezelproduct met vele toepassingen waar opnieuw vraag naar is. Hennepkloppers waren wel Zaanse, zoals De Blauwe Arend uit 1693 die ook aan de Nauernasche Vaart stond.

Op spectaculaire wijze werd afgelopen winter de molenromp in zijn geheel over water vervoerd naar Nauerna en daar op de wal naast de inmiddels gereede schuur geplaatst. Ook dit transport werd door Otterdvd op film vastgelegd en vertoond bij de feestelijke ingebruikneming van de molenschuur.

AUTHENTIEK FUNDAMENT

Inmiddels was de fundering voor de molen gelegd, uiteraard zo authentiek mogelijk. Op de heipalen staan poeren, opgemetseld uit 4000 antieke gele steentjes die Bart gelukkig als één grote partij kon kopen. Er ligt dus geen betonnen bodemplaat onder. Naast het feit dat dat niet oorspronkelijk zou zijn heeft dat nog twee belangrijke voordelen. Ten eerste sluit je met een betonplaat de bodem archeologisch af, zodat je er nooit meer bij kunt voor nader onderzoek. Ten tweede geven losse poeren

De poeren voor molen en aanbouwen zijn opgemetseld, de romp van de molen kan erop worden geplaatst. (© foto Wim Giebels)

de trillingen die een molen maakt apart aan de grond af, wat beter werkt, omdat anders bij de energie die loskomt op een vlakke plaat de hele molen staat te schudden.

Kort voor de bouwvakvakantie werden nog gigantische partijen hout aangekocht. Sterk eiken voor de kap, het bovenste deel van de molen waar het hele draaiwerk in komt, en veerkrachtig beukenhout uit Luxemburg voor de stampers van de hennepklopper. Ook was het oliehuis gereedgekomen, dat straks een andere functie krijgt, maar wel op originele wijze is herbouwd. In een volgend artikel zullen we daarop terugkomen, evenals op de bouw van de stelling, het maken van het binnenwerk, het rietdekken en het plaatsen van de kap. Voorlopig valt er nog heel hard te werken én veel te vertellen tot deze nieuwe oude molen in functie is. 1100 molens zoals hier ooit in de Zaanstreek stonden, zijn er nog niet, maar we gaan de goede kant op!

Het plaatsen van de molen met een zware kraan op het fundament is een uiterst secuur werkje. (© foto Alfons van Schijndel)

Het ensemble begint vorm te krijgen, na de prachtig gerestaureerde schuur is nu de molen aan de beurt. (© foto Alfons van Schijndel)

